

**AFIRMIRANJE I ZAGOVARANJE ENERGETSKE POLITIKE U
FUNKCIJI EKONOMSKOG RASTA I RAZVOJA**

**AFFIRMATION AND ADVOCACY OF ENERGY POLICY IN THE
FUNCTION OF ECONOMIC GROWTH AND DEVELOPMENT**

Stručni članak

Doc. dr. Emir Tahirović*

Sažetak

Jedan od najvažnijih i najznačajnijih sektora država u savremenom svijetu je energetska sektor. Od razvijenosti energetskog sektora i energetskih potencijala, u današnjem vremenu bitno ovisi i pozicija države u međunarodnim (globalnim) okvirima. Države s razvijenim energetskim sektorom su ključni globalni igrači i akteri svih dešavanja u svijetu. Takve države su jasno i precizno formulirane i implementirane energetske politike u praksi, shvaćajući na pravi način njihov značaj i važnost za razvoj. Međutim, energetske politike, iako značajne i važne za razvoj država, osobito onih manje razvijenih ili nerazvijenih, u novije doba se nalaze pred stalnim izazovima. Eksterni efekti koji nastaju aktiviranjem energetskih potencijala, došli su u fokus svjetske javnosti. Zagovornici politika zaštite okoliša strogo se protive napretku i razvoju energetskog sektora, zbog eksternih efekata koje razvoj tog sektora producira. Problem je jedino moguće rješavati adekvatnim usaglašavanjem energetske politike i politike zaštite okoliša, budući da su obje te sektorske posebne javne politike potrebne svakoj državi. Riješiti konflikt i jaz između njih je izuzetno složen i zahtjevan zadatak. Prezentirani rezultati analize potvrđuju tezu o značaju i važnosti energetskog sektora i adekvatni energetskih javnih politika za razvoj savremenih država. Zaključak je kako zagovaranje energetskih javnih politika treba biti prisutno, ali uz obavezno uvažavanje i komplementiranje sa drugim vezanim javnim politikama, prvenstveno politikom zaštite okoliša. Od njihovog usaglašavanja i integriranja ovisi i adekvatno implementiranje koncepta održivog razvoja.

---

* Fakultet za upravu – pridružena članica Univerziteta u Sarajevu, E-mail: emir.tahirovic.fu@unsa.ba

Ključne riječi: javne politike, energetska politika, Europska unija, razvoj, zaštita okoliša.

Abstract

One of the most crucial and most important sectors in contemporary countrys is energetic sector. Development of energetic sectors and energetic potentials deeply depends on one countrys position on the global scale. Countrys with well developed energy sector are key players and global actors of all events in the world. Countrys as such clearly and precisely formulated and implemented energetic politics into practice realising in the right way their importance for future growth. However, energetic politics althou crucial and important for countrys developments, especially those less or non developed in new times find themself in front of constant obsticles. External effects that take place when energetic potencial is activated got into global policys eye. Advocates of enviornmental protection are strongly against growth and developments of energetic sector because of external effects that sector produces. This problem is only posible to solve by adequately harmonising energetic politicsand enviornmentl protection politics,since both of those public sector policys are important to one country. Conclusion is that how by adovacy of energetic public policys should be present, but with requierd respect for other public policys, mainly enviromental protection policy. Adequete implementing depends on their synchronisation of sustainable life.

Key words: public policy, energy policy, European Union, development, environmental protection

1. UVODNA RAZMATRANJA

Razvrstavanja i klasifikaciranja javnih politika nastala pod utjecajem permanentnog širenja javnog sektora (osobito tokom 20-og stoljeća), kao i društvenih djelatnosti, interesa i ciljeva, a koje je potrebno regulirati i zadovoljavati. Stoga, koliko god je velika lepeza društvenog aktivizma i djelatnosti ljudi, toliko je i široka lepeza javnih politika koje pokrivaju sve te

oblasti. Savremena klasifikacija javnih politika se temelji na tri važna aspekta, a to su sljedeći aspekti: 1) područje djelovanja; 2) ciljne skupine i 3) institucionalni okvir (Kuka, 2018).

Jednu od širih i detaljnih klasifikacija javnih politika prema području djelovanja dala je hrvatska teoretičarka javnih politika Ana Petek. Prema taksonomiji temeljnih javnih politika, koju je ponudila Ana Petek, izdvaja se pet (5) osnovnih skupina ili grozdova srodnih javnih politika. Oni čine arenu (polje) djelovanja javnih politika. Tih pet skupina su (Petek, 2012):

- 1) klasični državni resori
- 2) ekonomske politike
- 3) socijalne politike
- 4) posebne sektorske politike
- 5) ostale politike.

U okviru posebnih sektorskih politika, nalaze se: poljoprivredna politika; energetska politika; prometno-infrastrukturna politika; komunikacijsko-informacijska politika (komunikacijska politika i politika razvoja informacijskog društva; medijska politika; vodna politika; politika zaštite okoliša i politika istraživanja i razvoja (znanstvena politika i politika tehnološkog razvoja). Evidentno je kako se u samom vrhu posebnih sektorskih javnih politika nalazi energetska politika, kao važan aspekt za razvoj društva i države u cjelini.

2. TERMINOLOŠKO ODREĐENJE POJMA “ENERGETSKA POLITIKA“

Prema prihvaćenoj taksonomiji temeljnih nacionalnih javnih politika, a koju je sistematično priredila i prezentirala Ana Petek, energetska politika je smještena u dio posebnih sektorskih javnih politika. Međutim, da bi se moglo govoriti, približiti i elaborirati energetska politika, neophodno je prethodno odrediti sam pojam energetska politika. Evidentno je da se radi o sublimiranju pojmova energije i politike.

U *Leksikonu održivog razvoja*, pod pojmom energija se podrazumijeva „sposobnost nekog tijela ili mase tvari da obavi neki rad. Promjena energije jednaka je izvršenom radu i izražava se mjernom jedinicom džulom (J) u čast engleskog fizičara Jamesa Prescottta Joulea“ (Bačun et al., 2012). Dragan

Marković smatra kako je „energija uzrok svemu što se događa oko nas... Energija je sposobnost obavljanja rada“ (Marković, 2010).

Širenjem spoznaja vezanih za energiju i njene pojavne oblike, nastala je i posebna znanstvena i praktična disciplina pod nazivom energetika. U današnje vrijeme, energetika je postala ključnim pitanjem savremenog globaliziranog svijeta. Permanentnim globalnim procesom širenja produciranja i trošenja proizvoda i usluga, došlo je do povećanja potrošnje svih oblika energije (energenata). Pitanja energetike sve više postaju pitanja kojima nacionalne države i različite nacionalne ideologije poklanjaju sve veću pozornost. Temeljem takvih ideologiziranih pitanja, javljaju se i različite interesne konfrontacije država svijeta. Tako, „u kontekstu energetike najočitija je konfrontacija neoliberalizma – usmjerena prema liberalizaciji ekonomskih odnosa i poticanju konkurentnosti i nacionalnih interesa“ (Teodorović et al., 2006).

Proizvodnja i potrošnja energije izaziva značajne eksterne efekte (eksternalije). Naime, „sva proizvodnja i potrošnja energije doprinosi zagađenju vazduka, vode, zemljišta i stvara rizike za ljudsko zdravlje i prirodu“ (Rakić i Kolašinac, 2009). Ovo se osobito odnosi na današnje vrijeme, gdje interesna pohlepa za sve većim i brzim bogatstvom pojedinaca i skupina, marginalizira posljedice koje takav pristup izaziva. Navedeni problemi tražili su brza rješenja za rješavanje pitanja eksternalija. Tako se kao ključni akter tog procesa pojavila država, sa zadatkom da na adekvatan način uredi pitanja energije i energetike kao značajne okosnice razvoja svake nacionalne ekonomije. Interveniranjem države u oblast energije i energetike nastala je još jedna javna politika, a to je energetska politika. Ona je direktan rezultat i produkt državnog intervencionizma u oblast energetike.

Jedan od najznačajnijih teoretičara energetske politike, Fransis Mekgowan (*Francis McGowan*) smatra kako ona obuhvata „intervencije u sektor proizvodnje ugljena, električne energije, nafte i plina, kao i nuklearne energije i obnovljivih izvora energije, te aktivnosti usmjerene na poboljšanje energetske učinkovitosti u opskrbi i potrošnji. Službena energetska politika može se definirati kao strategija koju jasno elaborira i eksplicitno formulira vlada kako bi upravljala sadašnjom i budućom energetsom ravnotežom” (McGowan, 1996).

Energetski sektor u okviru svake nacionalne ekonomije je kompleksan, pa je, samim time, i svaka nacionalna energetska politika višedimenzionalna,

budući da je neraskidivo povezana i s nekim drugim javnim politikama. Osobito je ta povezanost izražena između energetske politike i politike zaštite okoliša, čije usaglašavanje i integriranje predstavlja složen i zahtjevan zadatak za svaku pojedinu nacionalnu ekonomiju.

Kako naglašava Davor Stipetić, „politika zaštite okoliša i energetska politika toliko su isprepletene da odluke koje se donose radi zaštite okoliša i suzbijanja klimatskih promjena (primjerice, smanjenja emisije stakleničkih plinova i drugih negativnih eksternalija izgaranja fosilnih goriva, kao što su ispuštanje i stvaranje sumpornog dioksida, teških metala ili 'kiselih kiša') izravno utječu na odluke o energiji, a napose na preusmjeravanje energetske tehnologije na čistu energiju“ (Stipetić, 2013). Imajući u vidu navedene činjenice, „države percipiraju energetska politiku kao strateško pitanje jer je čak i minimalno funkcioniranje svake države, uključujući i njezinu obranu, nezamislivo bez odgovarajuće energetske politike“ (Prontera, 2009).

3. CILJEVI – GLAVNI PRIORITETI I KLJUČNA STRATEGIJSKA OPREDJELJENJA ENERGETSKE POLITIKE

Osnovni cilj energetske politike svake države je postizanje većeg stupnja energetske rasta i razvoja u svim aspektima koji spadaju u okvire energetske sektora (proizvodnja električne energije, nafte, uglja, plina, iskorištavanje minerala). U novije doba, države su svoje energetske politike, strategije i potrošače usmjerile na obnovljive izvore energije.

Savremena ekonomska literatura prirodne resurse dijeli u svije osnovne skupine, i to: obnovljive prirodne resurse i neobnovljive prirodne resurse. Prema Radmilu Pešiću, u skupinu obnovljivih resursa se ubrajaju (Pešić, 2002):

- a) prirodni, biološki, fondovi, na pr. ribe u slobodnoj vodi, ili šume; i
- b) energetske tokovi, npr. sunčana energija, energija vetra, plime i oseke itd.

Jedan od ključnih razloga takvih pristupa jeste jačanje politika i praksi zaštite okoliša i zagovornika tih politika. Ta pitanja su u današnjem vremenu dostigla i postigla globalni značaj, zahvaljujući nizu međunarodnih

sporazuma, konvencija, a koji obavezuju države da svoje politike, osobito energetske, podrede i usmjere prema principima globalne zaštite okoliša i životne sredine. Imajući u vidu navedene činjenice, države „percipiraju energetske politiku kao strateško pitanje jer je čak i minimalno funkcioniranje svake države, uključujući i njezinu obranu, nezamislivo bez odgovarajuće energetske politike“ (Prontera, 2009).

Pored navedenog ključnog, temeljnog, općeg cilja, u ciljeve, a ujedno i zadatke i ključna strategijska opredjeljenja svake nacionalne energetske politike ubrajaju se:

- ✓ obezbjeđenje normalnog funkcioniranja i egzistiranja nacionalnog energetskeg tržišta na principima tržište ekonomije;
- ✓ obezbjeđenje funkcionalne opskrbe energijom i energentima svih korisnika (potrošača);
- ✓ afirmiranje i promicanje energetske efikasnosti i efektivnosti;
- ✓ usvajanje nacionalnih energetskeg politika usmjerenih na povezivanje u energetske mreže sa drugim državama i međunarodnim organizacijama,...

Pitanja proizvodnje i korištenja energije su, stoga, u današnjem vremenu postala dijelom skupine ključnih pitanja i djelatnosti poput produkcije i korištenja hrane, sirovina, obezbjeđenja pitke vode. Neminovnosti rasta i razvoja u savremenom dobu, nametat će permanentnu potrebu za jačanjem energetskeg sektora i energetske politike svake države koja želi opstati i biti akterom u globalnim energetskeg kretanjima. Sve to će pratiti neminovnosti usaglašavanja i integriranja energetskeg politika s politikama zaštite okoliša, na svim nivoima.

4. AKTERI KREIRANJA I IMPLEMENTIRANJA ENERGETSKE POLITIKE

Prilikom elaboriranja javnih politika, osobitu pozornost treba posvetiti akterima kreiranja i implementiranja javnih politika. Akteri su često i sastavnica i temeljna odrednica mnogobrojnih definicija javnih politika. Tako se javne politike defniraju kao „iskazi vlade o tome što kani ili ne kani učiniti, uključujući zakone, propise, odluke ili uredbe“ (Carmani, 2013). U navedenoj defniciji je eksplicitno navedeno kako su upravo vlade, ne samo

implementatori, već i ključni akteri procesa kreiranja javnih politika. Međutim, oni nisu i jedini uključeni akteri. Naime, akteri procesa kreiranja javnih politika su sve one individue, organizacije, ustanove i institucije (vladine i nevladine) na koje se neposredno ili posredno odnose određene javne politike koje se kreiraju i implementiraju. Na takav način i kroz takav pristup, formira se i djeluje svojevrsna zajednica kreatora javne politike (*public policy community*). To je „zajednica različitih aktera koji su zainteresirani za rješavanje određenog problema javne politike i koji učestvuju u procesu kreiranja javne politike“ (Priručnik za analizu javnih politika, 2007).

Zajednicu kreatora energetske javne politike analizira i Andrea Prontera (*Andrea Prontera*), koji se osobito bavio pitanjima energetske politike. On, s obzirom na kompleksnost energetske politike, predlaže razlikovanje „unutarnje i vanjske energetske politike“, uz činjenicu što „u objema su glavni akteri vlade, velike energetske tvrtke i eksperti“, s tim što se u „unutarnjoj energetske politici pojavljuje i niz drugih aktera (privatne tvrtke, neovisne agencije koje određuju standarde i transparentno određivanje cijena, lokalni akteri, primjerice, u EU kao posljedica politike decentralizacije, udruga potrošača, itd.)“ (Prontera, 2009).

Evidentno je kako je mnogo aktera izvan same vlasti koji učestvuju u procesu kreiranja i implementiranja energetske javne politike, osobito kada se radi o unutarnjim (nacionalnim) energetske javne politikama. Ono što je nesporna činjenica jeste i to da su vlade i parlamenti oni akteri koji najviše utječu na kreiranje i implementiranje energetske javne politike i donošenje odluka o konačnoj sadržini kreirane energetske politike. Dakle, radi se o tzv. hegemoniji (nadmoći) u procesu kreiranja (stvaranja) energetske javne politike (*hegemony in the public policy process*), a ona je prisutna na dva nivoa, i to (Petković, 2013): međunarodnom i nacionalnom. Oba ova nivoa djelovanja i odlučivanja su za vlade izuzetno značajna. Svakoj državi je cilj postaviti jaku i stabilnu energetske politiku ne samo u okviru nacionalnog energetske sektora, već biti ključnim akterom i po pitanju odbrane nacionalnih energetske politike i strategija na širem (međunarodnom, globalnom) planu. U tom segmentu osobita pozornost se poklanja procesima i mehanizmima zagovaranja energetske politike.

5. JAVNO ZAGOVARANJE ENERGETSKE POLITIKE I NJEN ZNAČAJ ZA RAZVOJ EKONOMIJE

Javno zagovaranje energetske politike predstavlja izuzetno značajan aspekt u procesu kreiranja i implementiranja energetske politike u praksi. Kao akteri tog procesa pojavljuju se, kako same vlade (koje teže procesom zagovaranja realizirati strateške energetske projekte), tako i privatna poduzeća, neovisne i druge privatne agencije (koje kroz taj proces nastoje ostvariti zarade, obzirom da su energetske projekti većinom skupi i zahtjevni projekti).

Zagovaranjem energetske politike nastoji se, u prvom redu, „podići i usmjeriti pažnja zajednice i poslovnog sektora na postojanje važnog pitanja i usmjeravanje donositelja odluka prema rješavanju postojeće situacije i promjeni nabolje. Zagovaranje obuhvaća rad s ljudima i organizacijama u ostvarenju održive promjene“ (Bačun et al., 2012).

Budući da implementiranje energetske politike i strategija u praksi doprinosi ukupnom društvenom i državnom razvoju, te rastu nacionalne ekonomije, zagovaranje energetske politike je nezaobilazna tema rasprava i svakako da će tako biti i u buduću. Međutim, čest je slučaj da zagovarači energetske javne politike, u zanosu koji se ogleda u ekonomskom rastu i razvoju, kao i u osobnom profitu, često svjesno izostavljaju u tom zagovaranju pitanja koja se tiču zaštite okoliša i životne sredine. Takav neracionalan pristup i neracionalno zagovaranje energetske politike može imati nesagledive posljedice. Stoga, racionalnost (racionalitet), kao važna odrednica svakog procesa odlučivanja, pa tako i zagovaranja, treba biti ključna vrijednosna orijentacija svih uključenih aktera.

Energetska politika i energetske sektor je važan dio svake nacionalne (državne) ili globalne politike. U većini država, energetska politika pozicionirana je kao posebna sektorska javna politika. Pozicionirana je u nadležnosti ekonomskih resora države. Na energetske politiku se gleda kao na jednog od ključnih razvojnih strategija i pravaca država. Osobito se to odnosi na one države koje raspolažu značajnim prirodnim i drugim resursima. U svijetu je još uvijek dominantna percepcija država kako je „energetska politika strateško pitanje od nacionalne važnosti“ (Stipetić, 2013), jer omogućava povoljan položaj države na globalnom planu.

S obzirom da je energetska sektor usko vezan s razvojem novih (modernih) tehnologije, to države sve više ulažu u razvoj novih tehnologija i inoviranje procesa rada. Nove energetske tehnologije omogućavaju brz i efikasan razvoj energetskog sektora i sve veći broj usvojenih i implementiranih konkretnih energetskih politika, uz manje troškove u odnosu na ranija razdoblja. Davor Stipetić naglašava kako „evolucija energetske politike u bilo kojoj zemlji funkcija je razvoja i primjene novih energetskih tehnologija; to je zacjelo i razlog što je ona češće predmetom analize ekonomista i stručnjaka iz područja tehničkih znanosti nego politologija“ (Stipetić, 2013). Dakle, radi se o savremenom razvoju i afirmaciji nekih novih nacionalnih energetskih paradigmi koje omogućavaju državama ubrzan rast i razvoj u permanentno promjenjivom vremenu punom rizika i prijetnji. Suština razvoja nove energetske paradigme prema Majklu Bradšovu (*Michael J. Bradshaw*) jeste „kako dizajnirati novu energetska politiku u čijem se središtu nalaze sigurnost opskrbe i klimatske promjene“ (Bradshaw, 2010).

Jaka energetska politika osigurava energetska, pa i mnogo širu sigurnost svakoj državi, jer se pozitivne eksternalije dobrih i jakih nacionalnih energetskih politika prelijevaju i izvan nacionalnih granica. A upravo „nacionalni interesi u energetici pokušavaju svoj smisao zasnovati na konceptu energetske sigurnosti“ (Teodorović et al., 2006).

Suvremeni procesi liberalizacije (osobito tržišta) omogućavaju državama da usvoje nove strategije energetskog razvoja i afirmiranja energetskih javnih politika. Razvojem tržišta „ne samo što je nastao i razvijao se liberalni kapitalistički sustav nego je tržište i danas njegova najbitnija institucija, koja povezuje sudionike ekonomskog života svih suvremenih društava“ (Dragičević, 1996). Liberalizira se potražnja za ključnim energetima, osobito električnom energijom i plinom, što državama omogućava nadoknadu nedostataka pojedinih ključnih resursa kojima eventualno ne raspoložu u dovoljnoj mjeri ili ih ne posjeduju. Dakle, „uloga države mora kontinuirano prilagođavati kako promjenama u novonastalim situacijama u nacionalnoj ekonomiji, tako i dominirajućim tendencijama u svetskoj privredi“ (Veselinović, 2010).

6. ENERGETSKA POLITIKA EUROPSKE UNIJE

Jedinstveno ili „unutarnje” tržište glavni je ekonomski pokretač Europske unije, koji omogućava slobodno kretanje većine robe, usluga, novca i osoba. Drugi je ključni cilj razvijanje tog golemog resursa i u drugim područjima poput tržišta energije, znanja i kapitala kako bi stanovnici država članica Europske unije od njega imali što veću korist.

U današnjem vremenu, Europska unija se suočava s izazovima glede emisije štetnih i zagađivih gasova, s jedne strane i postizanja energetske efikasnosti i održivosti, s druge strane. Energetska politika Europske unije „ima za cilj da dođe do nove industrijske revolucije i rasta energetske efikasnosti privrede sa niskom emisijom ugljen-dioksida“ (Đorđević i Veselinović, 2015). S ciljem implementiranja navedenog, Europska unija je postavila određene ciljeve svoje energetske politike koje je u budućem periodu neophodno realizirati i implementirati. U tom smislu, ciljevi energetske politike Europske unije su (Tomšić, 2014):

- ✓ Konkurentnost: unutarnje tržište, natjecanje, prekogranični vodovi (TEN-T), europska električna mreža, istraživanja i inovacije (čisti ugljen, izdvajanje ugljika, alternativna goriva, energetska učinkovitost, nuklearna);
- ✓ Okoliš: obnovljivi izvori, energetska učinkovitost, nuklearna, inovacije i istraživanje, trgovanje emisijama;
- ✓ Sigurnost opskrbe: međunarodni dijalog, europsko upravljanje zalihama (nafta/plin), redefiniranje kapaciteta i zaliha energije, diversifikacija.

Također, Europska unija je donijela i jedinstvenu strategiju energetskeg razvoja i ublažavanja klimatskih promjena, čime se pozicionirala u svjetskog (globalnog) lidera u borbi protiv klimatskih promjena. Ciljevi te jedinstvene politike do 2020. godine su (Tomšić, 2014): 20% smanjenja emisija stakleničkih plinova; 20% proizvodnje energije iz obnovljivih izvora; 20% ušteda energije i 10% obnovljivih izvora energije u ukupnoj potrošnji goriva za prijevoz.

Evidentno je kako Europska unija veliku pozornost posvećuje svojoj energetskeg politici, budući da se postavila u poziciju ključnog aktera u borbi protiv klimatskih promjena i zagađenja okoliša kao važnih civilizacijskih

problema. Tim pitanjima i problemima pristupa ozbiljno, racionalno i na visokoj razini. Niz strateških i drugih dokumenata iz oblasti energetskog rasta i razvoja koje je usvojila Europska unija čini ključ njene energetske politike. Svi ti dokumenti obavezuje države članice i one koje to žele postati na strogo pridržavanje, poštivanje i implementiranje energetskih ciljeva i zadataka.

Energetska politika sastavni je dio jednog od ključnih stubova na kojima počiva Unija. U tom kontekstu, Europska unija „čvrsto obavezuje svoje institucije da sprovode racionalnu energetske potrošnju, na bazi sigurnijeg i konkurentnijeg energetskog tržišta, a koje bi bilo u funkciji održive energije... Nova energetska politika Europske unije stavlja akcent na mere koje osiguravaju solidarnost između država članica i diverzifikaciju izvora snabdjevanja i transportnih puteva.“ Isto tako, „izgradnja zajedničkih regionalnih tržišta dio je politike razvoja energetike Europske Unije (EU). U svjetlu općeg konsenzusa o trendu dugoročnog porasta cijene energenata Europa poduzima mjere za povećanom sigurnošću i stabilnošću opskrbe energentima. Nova strategija koja se temelji na diversifikaciji izvora energije, primjeni novih tehnologija pomoću pojačanih mjera horizontalnih potpora i povećanoj učinkovitosti potrošnje nameće novu zajedničku energetske politiku“ (Teodorović et al., 2006).

Dakle, od ključne je važnosti međusobna saradnja država članica Europske unije u implementiranju njene energetske politike temeljene na racionalnim principima. Suština takvog pristupa je postizanje stanja uzajamnog integriranja i usaglašavanja energetske politike Europske unije s politikama zaštite okoliša i životne sredine. U tom cilju, današnja Europska unija svoju energetske politiku je usmjerila u dva ključna smjera, a oni su:

- 1) racionalno korištenje energije kroz primjenu mjera energetske efikasnosti i
- 2) zamjena fosilnih goriva sa obnovljivim izvorima energije.

7. ENERGETSKA POLITIKA I POLITIKA ZAŠTITE OKOLIŠA – USAGLAŠAVANJE I RJEŠAVANJE KONFLIKTA

U teoriji i praksi su razvijena četiri načina na koje je država pokušala podstaći pojedince i poduzeća na društveno efikasno ponašanje kada je u pitanju zaštita okoliša, a to su (Stiglitz, 2004):

- ✓ novčane kazne i porezi;
- ✓ subvencije;
- ✓ transferzibilne dozvole, i
- ✓ regulacija.

Kako dalje naglašava Džozef Stiglic (*Joseph E. Stiglitz*), „sistem kazni može da pomogne u postizanju Pareto - efikasnih rezultata ukoliko postoje valjane informacije u vezi s graničnim društvenim koristima od eksternih efekata (kao kada je u pitanju zagađenje), a kazne se mogu korigovati u skladu s njihovim troškovima. Iako omogućavaju efikasno smanjenje, subvencije za smanjenje zagađenja dovešće do prekomerne proizvodnje proizvoda koji izazivaju zagađenje. Oni što od sistema kazni imaju koristi, u principu su više nego sposobni da obeštete gubitnike, ali su u praksi ta obeštećenja retka. Stoga, opredeljenje za sistem kontrole eksternih efekata ima značajne distributivne posledice. Transferzibilne dozvole takođe mogu da dovedu do efikasnog smanjenja zagađenja (ograničavaju količinu zagađenja koju svaka firma može da ispusti – trgovanje dozvolama). Propisi koji stavljaju naglasak na inpute ili standarde, pks voj prilici će za posledicu imati neefikasnost“ (Stiglitz, 2004).

Evidentno je da država koja nema uređenu ekonomiju i uređen sistem teško da može postići pozitivne rezultate u oblasti zaštite okoliša. Na tu činjenicu upozoravaju Paul Samuelson (*Paul A. Samuelson*) i Viljem Nordhaus (*William D. Nordhaus*) kada kažu da „u neuređenoj ekonomiji premalo je smanjenja, a previše zagađenja“ (Samuelson, Nordhaus, 2007).

Imajući u vidu globalne razmjere zagađenja i zaštite okoliša, navedeni autori zaključuju kako države, u budućem periodu, moraju „smisliti novo oruđe za napredovanje u međunarodnim sporazumima za situacije kada globalni trendovi okoliša zaprijetе našim životnim standardima ili ekosustavima“ (Samuelson, Nordhaus, 2007). Jer, pitanja zagađenja i zaštite okoliša nisu striktno nacionalna, već postaju sve više internacionalizirana i zahvaćaju širi (globalni) okvir.

8. ZAKLJUČAK

U red najznačajnijih sektorskih posebnih javnih politika spada energetska politika. Detaljno, organizirano i sistemski racionalno formuliranom i implementiranom energetske politikom obezbjeđuje se upravljanje sadašnjom, ali i budućom energetske ravnotežom. Energetska politika je obuhvatom veoma široka, pa je, temeljem toga, neminovno, direktno ili indirektno, vezana i za neke druge javne politike. Prvenstveno su, u tom kontekstu, energetske javne politike vezane s politikama zaštite okoliša i životne sredine s kojima je u izravnom kauzalnom odnosu. Stoga, energetska javna politika spada u red strateški značajnih i važnih javnih politika svake države. Konflikt izražen između ove dvije posebne sektorske javne politike nameće potrebu njihova usaglašavanja i integriranja. Kako i na koji način pomiriti te dvije javne politike, međusobno ih usaglasiti i integrirati, postalo je globalno značajnim i važnim pitanjem. Ono što je u tom kontekstu važno jeste da zagovaranje energetske javne politike i energetskeg razvoja je nešto što je neminovno i neizostavno u današnjem vremenu. Posebno je to važno za one države koje spadaju u red slabije razvijenih ili država u razvoju. Takve države svoj razvoj temelje upravo na afirmaciji i razvoju energetske resursa i energetskeg sektora. Upotreba i iskorištavanje energetske resursa, u državama koje ih posjeduju, stoga treba biti praćena održivim i planskim upravljanjem. Najbolje razvijeni pristup u tom kontekstu je onaj koji je postavila Europska unija. Naime, Europska unija je svoju energetske politiku usmjerila u smjeru racionalnog korištenja energije kroz primjenu mjera energetske efikasnosti i u smjeru zamjene fosilnih goriva sa obnovljivim izvorima energije. Pristup Europske unije može biti dobar primjer kako i druge države, koje nisu članice Unije, trebaju pozicionirati svoje nacionalne energetske politike i ostvariti održivi i prijeko potrebni rast i razvoj.

LITERATURA

1. Bačun, D., Matešić, M., Omazić, M. A., 2012. Leksikon održivog razvoja. Zagreb: Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj.
2. Bradshaw, J. M., 2010. Global energy dilemmas: a geographical perspective. *The Geographical Journal*, (176), 4, str. 275-290.
3. Carmani, D. 2013. Komparativna politika. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
4. Dragičević, M., 1996. Ekonomija i novi razvoj. Zagreb: Alinea.
5. Đorđević, Ž. D., Veselinović, M. 2015. Politika korišćenja obnovljivih izvora energije u funkciji zaštite životne sredine u EU. *Ekonomске teme*, 53 (3), str. 349-359.
6. Kuka, E., 2017. Konflikt i usaglašavanje energetske politike i politike zaštite okoliša u Bosni i Hercegovini, *Pregled*, LVIII, 3, str. 119-139.
7. Kuka, E., 2018. Javne politike. Sarajevo: Štamparija Fojnica d.o.o.
8. Mankiw, N.G., 2006. Osnove ekonomije (treće izdanje). Zagreb: Mate d.o.o.
9. Marković, D., 2010. Procesna i energetska efikasnost. Beograd: Univerzitet Singidunum.
10. McGowan, F., 1996. Energy Policy. U: Kassim, H.M. (ed.), A. The European Union and National Industrial Policy. London: Routledge, str. 132-152.
11. Pešić, V.R., 2002. Ekonomija prirodnih resursa i životne sredine. Beograd: Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Beogradu.
12. Petek, A., 2012. Što su hrvatske javne politike?. *Političke analize*, 11, str. 37-45.
13. Petković, K., 2013. Pojmovnik interpretacijske analize javnih politika. *Hrvatska i komparativna javna uprava*, 13, str. 329-342.

14. Priručnik za analizu javnih politika: Uvod u proces kreiranja javnih politika na lokalnom nivou. 2007. Goražde: ALDI – Agencija za lokalne razvojne inicijative.
15. Prontera, A., 2009. Energy Policy: Concepts, Actors, Instruments and Recent Developments. *World Political Science Review*, 5 (1), str. 1-30.
16. Rakić, G., Kolašinac, F., 2009. Uloga energetske efikasnosti u funkciji očuvanja životne sredine. U: Vidović, A. (ur.). Zbornik radova Ekološka bezbjednost u postmodernom ambijentu. Banja Luka: Panevropski univerzitet, str. 157-165.
17. Samuelson, A.P., Nordhaus, W.D. 2007. Ekonomija (osamnaesto izdanje). Zagreb: Mate d.o.o.
18. Stiglitz, E.J., 2004. Ekonomija javnog sektora (prvo izdanje). Beograd: Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu.
19. Stipetić, D., 2013. Utjecaj policy-kapaciteta države na razvoj energetske politike u Njemačkoj: Studija slučaja 'nove energetske paradigme. *Politička misao*, (50), 3, str. 129-154.
20. Tahirović, E., Lokvančić, S. 2016. Izazovi kulturne politike u Bosni i Hercegovini. *Uprava*, 15, str. 35-49.
21. Teodorović, I., Aralica, Z., Redžepagić, D. 2006. Energetska politika EU i hrvatske perspektive. *Ekonomija*, 13 (1), str. 195-220.
22. Tomšić, Ž., 2014. Ciljevi energetske politike EU i energetska efikasnost u Europskoj uniji.
23. Veselinović, P., 2010. Ekonomija. Beograd: Univerzitet Singidunum.